

Makale tarihçesi: Alındı: 12 Aralık 2015; Kabul edildi: 4 Ocak 2016

## Bir Kıyamet Provası: Göçe Sürgün Hayatlar | Mevhibe Coşar<sup>▲</sup>

### Özet

Ayrılığın sürgün kokulduğu olan göç, bir yıkım, bir yangındır. Bu yıkım ve yangının insana söyledikleri ise göçün hikâyesidir. 1 Kasım 1914, bir oldubitti ile savaşa katılan Osmanlı topraklarına Rusların girdiği tarihtir. Karadeniz’de ilerleyişlerini sürdürürken 8 Martta Rize’ye çıkan Rus askerleri, 30 Martta Sürmene’yi işgal etmişti. Bu tarihler itibariyle Karadeniz halkının batıya amansız göçü başlar. “Dönmek” hayali ile “gitmek”, yerini yurdunu terk etmek, hayatlarının en uzun iki yılını geçirmek zorunda kalan Trabzon halkı, “yol” boyunca “açlık” ve “salgın hastalıklarla” “mücadele” etti, birçoğu yollarda öldü. Onlardan geriye anılar kaldı, yanık türküler ve destanlar. Bu çalışmada savaş ve işgal merkezinde insanın hikâyesi anlatılmaktadır. Kaynak, Trabzon halkının “sürgün” duygusuyla “kıyamet” tasvirine dayandırdığı muhacirliği anlatan sözlü edebiyat ürünleridir. Bu dönemde üretilen, kısmen musikinin eşlik ettiği türkü, destan ve anlatılar değerlendirilecek, böylece insan algısında “göç”ün konumlandırılışı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

**Anahtar kelimeler:** Sürgün; göç; Trabzon.

### Giriş

Birinci Dünya Savaşı’nın 100. yıldönümü, bütün insanlığın yaşadığı büyük acıları bir kez daha hatırlamak, bunca acıya rağmen dünya üzerinde gerçek anlamda ve topyekûn bir barış tesis edilemediğini görmek açısından düşündürücüdür. Birinci Dünya Savaşı’nın 100. yılı, sayısız kayıp ve acıdan sonra taşların bir daha yerine oturmadığını hatırlattı insanlara.

Taşların yerinden oynaması, dağların yerinden oynamasıdır; dağların yerinden oynaması da kıyamet<sup>1</sup>. Sözlükler kıyameti, “dünyanın sonu ve mahşer meydanına bütün insanların dirilip toplanacağı zaman” olarak tanımlıyor (Türkçe Sözlük 2011:1431). O zaman dünya, yıkılıp harap olacak; bu, her şeyin mahvolması demektir. Bir Trabzon türküsü, “Trabzon’dan çıktım başım

<sup>▲</sup> Prof. Dr. Mevhibe Coşar, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye. E-posta: mcosar@ktu.edu.tr.

**Bilgilendirme:** Bu çalışma, Turkish Migration Conference: Economics, Identities, and Geographies, 25-27 Haziran 2015, Çek Cumhuriyeti, Prag’da sunulan bildiriye hazırlanmıştır. Bkz. Şeker, G., A. Tilbe, M. Ökmen, P. Yazgan, D. Eroğlu Utku and I. Sirkeci (2015). *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings*. London: Transnational Press London. <http://tplondon.com/books>.

<sup>1</sup> O gün gök sarsılıp çalkalanır ve dağlar (yerlerinden oynar) bir yürüyüşle yürür (Tür Suresi 9-12)



selamet/ Çavuşlu'ya vardım koptu kıyamet” sözleriyle başlarken taşların yerinden oynamasını, vatandan ayrılışın derin ızdırabından hareketle insanın ezeli ve ebedi acısını, bir ney'in kamışlıktan koparılışındaki inleyişini yeniden dile getiriyor. İnsanın hikâyesi zaten tam da ayrılığın kapısında başlıyor: vatandan, yardan, hayattan. Sonra insan dönüp bu hikâyeyi anlatıyor ve adına edebiyat diyor. Cennetten çıkarılışından itibaren göç hâlidir insanın hikâyesi; sıla ile gurbet arasında göçe sürgün olmak, kaderi ve hikâyesinin ana temi.

Göç, genelde siyasi, sosyal ve ekonomik nedenler/den -herhangi birisi- dolayısıyla birçok insanın ülkesini terk etmek zorunda kalarak çeşitli ülkelere yerleşmesi olarak tanımlanır (Üçgül 2006: 23). Göç gönüllü olur mu? İnsanlar doğal afetler, ekonomik darboğazlar, yapısal değişimler, can güvenliği, daha iyi bir hayat beklentisi, macera severlik gibi çeşitli sebeplerle göçmek durumunda kalırlar (Çağlayan 2006: 67-91). Bu ve sair sebeplerden herhangi birisi içinde gönüllülüğü barındırmıyor. Göç “daha iyi, daha güvenli” var olma alanı için yapılıdır. Göçe zorlayan koşulların başkası eli ile gerçekleşmesi halinde bu artık bir sürgündür.

Sürgün; ceza olarak belli bir yerin dışında veya belli bir yerde oturtulan kimse, menfi; bu biçimde sürülmek işi ve bu işin sonucu, nefiy; bir kimsenin sürüldüğü yer ifadeleriyle karşılık bulur (Türkçe Sözlük 2011: 2185).

“Sürgünlük, kaçınılmaz olanı yaşamaktır. Yersizliğin, yurtsuzluğun kısıyına gelinmekle başlar... Karşı konulan, savaşılan koşullarda yenik düşme sonrasında kaçınılıp sığınılacak bir yer, yurt arayışıdır tüm bunlar sonrasında yaşanan.” (Andaç'tan Akt. Üçgül 2006: 26)

### **Savaş, Göç ve Edebiyat**

Dünya tarihinin dönüm noktaları olan savaşlar, edebiyatı şekillendiren ana kaynaklar arasında yer alır. Savaşların zorunlu sonuçları arasında göç ve sürgün, savaşın tarafları arasında sivillerin hayatını olumsuz etkileyen ve yaralarını derinleştiren bir unsur olarak kaçınılmaz şekilde yaşanır. Göç ve sürgünün beraberinde getirdiği dağılma, toplumları ziyadesiyle yaralar; kitleleri yerinden eder. Acıyla başlayan yolculuk, muhacirleri, mübadilleri, sığınmacıları yaratır. Bir destan yaşanır ve bu destan anlatıldığı yerde edebiyat olur.

Göç ve edebiyat bir arada düşünüldüğünde ayrılık, gurbet, yalnızlık, çelişki, çatışma ve mücadele anlatıların temelini oluşturur. Ancak günümüz perspektifinden bakıldığında göç ve edebiyat çalışmalarının merkezini “gittikleri yerlerde edindikleri izlenimleri, yaşanmışlıklarını kültürel birikimleriyle yerel değerleriyle birleştirip yeni bir edebiyat yaratan ve göçmen edebiyatı olarak adlandırılan özel alan oluşturmaktadır. Artık göçle gelen bir kültürün dünyayı şekillendirmesinden bahsedilmekte ve bu kültürü yaratan edebiyata kültürleri kaynaştırma ve melez kimlikler yaratarak önyargıları yıkma görevi verilmektedir (Cengiz 2010: 185-193).

Yeniden savaşların insanları göçe zorladığı ve Türkiye'nin de bundan yoğun olarak etkilendiği zamanları yaşadığımız halde edebiyatta göç çalışmaları, hala ekonomik koşulların yol açtığı dış göç kaynaklı gelişmektedir.

Yurt dışında meydana getirilen edebiyatlar, yazarlar ve yazılanlar ekseninde çalışmalar yürütülmektedir. Göç bir yandan yaşanırken bir yandan anlatılmaktadır.

Göçmen Edebiyatı sözlük anlamı ile yaşanan siyasi, etnik, sosyal ve ekonomik sorunlar yüzünden doğup büyüdüğü ülkeyi zoraki ve gönüllü olarak terk eden insanların yarattığı edebiyattır (Üçgül 2006: 28). Çünkü göçün olduğu yerde edebiyat, sığınılacak en emin limandır.

Tamamlanmış göçler, bir de hatıralarda kalan vardır. Hatıralardan satırlara aktarılanlar, türkü olup dillerde tekrarlananlar vardır. Artık anlatıcısı birinci şahıs olmaktan çıkan ve anlatılmayan aktarılan göçler<sup>2</sup>. Sonra “muhacir çıkmak”, “göç etmek”, “sığınmak” hatıralar arasından çıkar, “muhacirlik yorgunu”nun dilinden söze gelir.

### Trabzon ve Muhacirlik

Yakın tarih, Trabzon’u Birinci Dünya Savaşı’nın en ağır darbesini gören illerden biri yapar. Rusların Osmanlı İmparatorluğu’na savaş ilan etmesi, 1 Kasım 1914’ten itibaren doğudan girerek Türk topraklarında ilerlemeye başlaması Trabzon’u bir ateş çemberine düşürmüştü; ardından 3 Kasım’da Türkiye, Rus orduları karşısında Almanya yanında savaşa katılıyor ve 14 Kasım’da Cihâd-ı Mukaddes ilan ediyordu. 17 Kasım 1914, yirmi üç parçalık Rus donanmasının Trabzon’u ateş hattında bırakıp tahrip ettiği tarih oldu.

24 Şubat 1916’da Rize’nin işgalini takiben Rus ordusuna 22 gün 22 saat direnen Trabzon halkı için 18 Nisan 1916’da ihanet, acı ve esaret dolu muhacirlik günleri başladı. ”Dönmek hayali ile gitmek”, “yerini yurdunu terk etmek” zorunda kalarak hayatlarının en uzun iki yılını geçirmek zorunda kalan Trabzon halkı, “yol” boyunca “açlık” ve “salgın hastalıklarla” “mücadele” etti, birçoğu yollarda öldü. Onlardan geriye anılar yanık türküler ve destanlar kaldı. Ta ki 24 Şubat 1918’de Türk ordusu Trabzon’a girene kadar. 2 yıla yaklaşan esirlik ve muhacirlik acısı sona erdi. Ancak Trabzon halkını korkunç bir yoksulluk ve sefalet, harap bir memleket bekliyordu. Bütün şehir tahrip edilmiş, birçok kültür varlığı Trabzon dışına çıkarılmıştı.<sup>3</sup>

1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı’nın en acı ve unutulmaz sahnelerinden biri, hiç şüphesiz “muhacirlik” diye anılan, Rus işgali altındaki bölgelerden göç hareketleridir. Doğu Karadeniz Bölgesinde yaşanan

<sup>2</sup> Birsen Karaca, “Yaşanan göçlerin üç farklı boyutu var.” diyor. “Göçmenler, göçmenleri uğurlayanlar ve göçmenleri kabul edenler. Göçü bu boyutlardan birisi ile algırlarlar. Üstelik gruplar halinde yapılmış olsa bile göçe katılanlar her bireyin kendisine ait yaşamışlıkları ve gerçeklikleri vardır. Bir sonraki aşama da yaşanan göçlerle ilgili anılar... Ve ardından bu anıların aktarımı devreye girer. Kalıcı ve etkileyici aktarımlar ise her zaman sanat özellikle de edebiyat araçları ile yapılanlar olmuştur. Böylece göç, göçü yaşamamış ve göçe tanıklık etmemiş olanların belleklerinde de yaşamaya başlar. Artık farklı algılama mekanizmaları, gerçeklikler hükmüm sürmektedir.” demektedir (Soygüzel 2015).

<sup>3</sup> “26 Nisan 1918 tarihli *Tasvir-i Eşkâr’ın* 2436 sayısında: “İki sene istila altında bulunan Trabzon’da Ruslar tahripkârlıktan, eşya yağmagerliğinden ve nihayet Ermeni çetelerinin ve Rum serserilerinin hareket-i şekavetkâranelerine alet olmaktan başka bir eser bırakmamışlardır.” denilmektedir.

muhacirliğin bölge insanına getirdiği maddi ve manevi yoksulluk, çöküntü ve perişanlık öyle kolaylıkla gelecek nesillere aktarılabilecek gibi değildir (Güngör 2012: 10). O kadar ki, muhacirler yaşadıklarını her anlatışlarında gözyaşlarına hâkim olamazlar. Trabzon sokak ve meydanlarında insan ve hayvan ölümlerinden geçilmez olan<sup>4</sup> günlerin acı hatırası, zihinlerden sökülüp atılamaz (Güngör 2012: 11).

Trabzon'daki muhacirlik günlerinin birinci kuşak anlatıcıları arasındaki Muzaffer Lermioğlu'nun (1949: 236-240) *Akçaabat Tarihi ve Birinci Genel Savaş-Hicret Hatıraları*, ikinci kuşak anlatıcılar arasında M. Reşit Tarakçıoğlu'nun (1986: 8-10) *Trabzon'un Yakın Tarihi*, Mahmut Goloğlu'nun (1975) *Trabzon Tarihi Fetih'ten Kurtuluşa Kadar*, Hasan F. Güngör (2012), *Urkiye- Muhacirlik Büktü Benim Belimi* adlı eserlerden takip edilebilir. Kendilerini büyüten insanlardan birebir dinlemiş oldukları, yeni kuşakların hafızalarında da derin izler bırakmıştır. "Toprak"ını "vatan" bellemiş insanların evini barkını terk etmek mecburiyetiyle, yayan yapıldak, çoluk çocuk, genç ihtiyar demeden büyük felaketlere ve yoksulluklara maruz kalarak başka ve bilinmez diyarlara doğru yaptıkları "muhaceret" in öyküsü dinleyenler tarafından anlatılır (Güngör 2012: 10). Binlerce insanın türlü maddi ve manevi sıkıntılar içinde çıktığı bu zaruri yolculukta Rum ve Ermeni eşkıyaların gece baskınları ve katliamları da felaketin boyutlarını büyütülmektedir (Tasvir-i Efkâr 26 Nisan 191; 2436).

11 Mayıs 1919 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesinde yayınlanan "Müslüman Muhacirler" başlıklı yazıda "Vilayat-ı Şarkıye'den muhaceret eden Müslümanların istatistikî tanzim olunmuştur." haberini takiben Trabzon muhacirleri hakkında "Kable'l-harb 1.100.624 nüfusu hâmil olan Trabzon Vilayetimizden 354.142 kişi iltica etmiş, 130.999 nüfus avdete hazır olup 223.143 fert de mahv olmuştur." bilgisi yer almaktadır.

Mediha Kayra'nın günlüğünden takip edilen anılar da şehirli bir ailenin muhacirlik macerasının hangi duygular altında cereyan ettiğini göstermektedir. Günlerce şehirden ayrılmakla ayrılmamak arasında tereddüt ve korku yaşayan insanların ızdırabı da müthüştür. "Gidiyoruz ama yine geleceğiz." diyerek terk ettikleri yuvalarından ayrılırken bütün odaları dualar okuyarak dolaşmaları, kapılarını dualar okuyarak kilitlemeleri, yol boyunca kepenkleri inmiş mağazalara dualar okuyup üflemleri hep bu ızdırabı ve onun içinde besledikleri ümidi yansıtır: 1916 yılı Nisan ayının dördünde Pazartesi gecesi düşman Trabzon kentine girer. İşte bu, "Ah... Ne acıklı bir gün"dür. "Allah'ım demek o kutsal anavatan, doğup büyüdüğümüz o mübarek toprak düşman çizmeleri altında ezilecek. Minarelerde ruhumuza saygın bir duygu veren, imanımızı tazeleyen 'Ezanı Muhammedi' yerine düşman çanları çalınacak." Ama olsun, "İşte memleketi geçici olarak size bırakıyoruz. Lakin bir kaç ay sonra tekrar geleceğiz" diyerek ayrılırlar topraklarından (Kayra 2005: 78-79).<sup>5</sup>

<sup>4</sup> Babası Sarıkamış şhitlerinden olan Mahmut Goloğlu, *Trabzon Tarihi*'nde Rus işgali sırasında Of deresi'nden (Sulaklı) "günlerce su yerine kan aktığını" yazar (Sezer 2007: 217).

<sup>5</sup> Farklı bir açıdan Trabzon işgali için bk. (Uzun 2008).

Bu ayrılık halinde padişaha ve onun emri altındaki orduya hem güven hem hayal kırıklığı içinde sitem vardır. Padişaha, halkın durumunu belirleyen kararlarını verirken halkı görmezden gelme suçlaması yapılır:

Ey gidi Sultan Reşat  
Kararını bulmadın  
Çektin askeri geri  
Milletini sormadın

Urus'un kumandanı  
Yortu tutayı yortu  
Ey gidi Sultan Reşat  
Hani üçüncü ordu

Urus, müreffeh ve abad şehir Trabzon'u yakıp yıkmadadır. Bu durum, her görenin gözlerini yaşartacak kadar vahimdir.

Ah Trabzon Trabzon  
Konakların içinde  
Eygidi Sarıkışla  
Kaldın Urus içinde

Ah Trabzon Trabzon  
Konakların parlayı  
Eygidi Sarıkışla  
Seni gören ağlayı

Midilli ve Yavuz yani Goeben ve Breslau, aslında bütün acıları başlatan, bir taraftan da Karadeniz insanının umududur. Midilli ve Yavuz, Türk bayrağı çekerek Rus limanlarını bombalamış, Osmanlı'nın savaşa dâhil oluşunu ilan etmiştir.

Yavuz gelir tersine  
Değermenderesi 'ne  
Yavuz kurban olayım  
Toplaruğun sesine

E Midilli kalksana  
Işıkları yaksana  
Düşman bastı burayı  
Topları donatsana.

1911'de satın alınan Gülcemal, Yemen'e asker taşıdı; Karadeniz limanlarına düzenli posta seferleri yaptı. Sevilenler onunla vatan savunmasına taşındı. Geride kalanların ondan medet umması, derdine derman araması ondandır.

Gülcemal dedukleri  
Denizi elekleyi

Bacaları dumanlı  
Kıyıları bekleyi

E Gülcemal Gülcemal  
Savruluyi dumanın  
Aldın gittin yarımı  
Yoktur senin imanın.

Muzaffer Lermioğlu'nun yazdıklarında 6 Nisan Perşembe gününe dair yaşananlar 100 yıllık bir türkünün dile gelişi öyküsüne kaynaklık eder. Bugünkü Akçaabat [o zaman Pulathane] ile Görele arasındaki dar yola sığmayan muhacir kabileleri ile askeri müfrezeler, mekkâre ve cephaneciler kolları birbirleri ile karışık bir sel halinde batıya akıyorlardı. Rus gemileri halkla askerin karışık olmasını bahane ederek yolu top ve mitralyöz ateşine tutmaktadır. Yollara dökülen, çoğunluğu kadın, yaşlı ve çocukların teşkil ettiği bu zavallı kabile, baskınlarla bir facia yaşıyordu. Sığınacak tek bir köşeden mahrum bu insanlar, sırtlarındaki son yükü de atan ihtiyarlar, yavrularını bağrılarına basan anneler, çırpınan feryat eden çocuklar, kaçıp saklanacak bir yer aramaktadır. Masum ve savunmasız bu kalabalıktan orada 182 kişi hayatını kaybeder (Lermioğlu 1949: 241).

Oysa Trabzon ve havalisi zengin bir hayat sürüyordu. Evler Lermioğlu'nun ifadesiyle mobilya bakımından asırlarca birikmiş bir servetin ihtişamını yansıtıyordu. Buradaki orta halli bir ailenin eşyası, yurdun başka bir yerindeki en zengin ailenin sahip olduğundan çok daha değerli idi. Bu durum Ruslar'ın talanı sırasında onları hayrete düşüren bir husus olmuştu.

Yine Lermioğlu'nun kayıtlarına göre muhacirlerin çoğu, kocası askerde şehit olmuş kadınlardı. Bunlar; bir çocuklarını sırtına bağlamış, birini kucağına almış, diğerlerini önüne katmış yola girmişti. Sadece düşmana esir olmamak, namusunu korumak ve kurtarmak ve çocuklarını yaşatmak için bu meşakkatli yollara düşmüş kimselerdi.

Gelin görün ki bu murada birçoğu eremedi. Yol uzun ve meşakkatli idi. Bir ağacın altında sabaha kadar meleşen çocuklarını gözyaşları ile sakinleştirmeye çalışsan, gün açınca yeniden imanla yola koyulan kadınlardan birinin hikâyesi birçoğunun hikâyesidir aslında: Harşit deresinin kıyısında kalabalık, etrafta yenilecek ne bir ot ne de yaprak bırakmıştır. Aşılmaz derenin kıyısında çocuklarından üçü açlıktan ve soğuktan feryat ederek çırpınarak can veren bir kadın, elleriyle ettiği toprağa bir çocuğunu gömmenin acısını yaşar. Kucağındaki son bebesine göğsünde verecek bir damla süt kalmadığını fark ettiğinde yavrusu da gözlerini bu dünyaya kapatır. Yaşadığı dehşet karşısında çıldıran kadın, acı kahaahalar atarak önce çocuğunu sonra kendisini Harşit deresinin hırçın ve bulanık sularına atar, geride sonsuz bir sessizlik bırakarak.

Harşit, üzerine geçilecek bir köprü kurulmayan, binlerce can alan diğer derelerden biridir.

Bir menzile varanların çoğu, bu menzilde de hayat bulamaz. Facia ve sefalet gidilen yerde de devam eder. Samsun'a varan kabilelerden geceleri yollarda, kaldırımlarda, kayık altlarında, cami avlularında aç ve çıplak yatan yüzlerce çocuğun feryadı, bir kıyamet panoraması içinde yalnız kalpleri değil taşları eritecek güçtedir. Lakin belediyelerin çöp arabaları, sabaha yakın vakitte gece kaldırım köşelerinde, boş arsalarda ölen bu zavallıların cesetlerini toplar ve Fener Burnu'nda hazırlanmış çukurlara doldurur. Heyhat, bu çocuklar birkaç sene evvel Trabzon ve havalisinde şen ve esen yuvalarında varlık ve refah içinde yaşıyorlardı. Bir zamanlar evlerinde üzerlerine sevgiyle titrenen bu çocuklar, artık "muhacir çocukları"dır. En ağır yaşam mücadelesi, en acı ölümler onları beklemektedir.

Orada bu hal bir çığığa dönüşür, muhacirlik türküsü olur:  
Trabzon'dan çıktım başım selamet  
Çavuşlu<sup>6</sup>ya vardım koptu kıyamet  
Anam ile yârim Hakka emanet  
Muhacirlik şimdi de büktü belimi  
Zalim Urus yaktı da yıktı evimi  
Trabzon'un dört tarafı meteris  
Meteris<sup>7</sup>den çifte de kurşun atarız

Üç kardeşiz bir orduya yeteriz  
Muhacirlik şimdi de büktü belimi  
Zalim Urus yaktı da yıktı evimi  
Vara vara vardık balkan aresi,  
Bu ayrılık yoktur bunun çaresi,  
Sende bıçak, bende yürek yarası.  
Bu ayrılık şimdi de büktü belimi,  
Zalim Urus yaktı da yıktı evimi.

100 yıldır her gelen kuşağın aynı duyguları derinden hissederek tekrarladığı bu türkü, bütün bir muhacirliğin, göçe sürgün hayatların yaşadıklarının özetidir. Trabzon'a doğu yönünde sadece 55 km mesafede olan Çavuşlu'ya varmak bile günlerce sürmüştür; geride bırakılanların acısı, gidenlerin kurtulacağına dair umutla birbirine karışmıştır. Biri düşman eli ile yaralanmaktadır, diğeri gönülde o yarayı taşımaktadır.

Birkaç mısralık bu türkü, göç zamanı Karadeniz sahillerinde kalp acısının feryadı olmuş, her bir yanda söylenmiştir.

Geri dönenleri karşılayan manzara hiç de uzaktan görüldüğü gibi değildir:

"Uzaktan hemen hiç tahrip edilmemiş gibi bir manzara arz eden Trabzon'un nasıl harap ve perişan olduğunu anlamak için geçtiğiniz sokaklarda etrafınıza şöyle bir bakmak kifayet eder. Tevsi' edilmek üzere açılan caddelerde

<sup>6</sup> Çavuşlu: Giresun yolu üzerinde bir kasaba

<sup>7</sup> Meteris: Kale duvarı

bütün evler -mateessüf hep İslam evleri- temelinden yıkılmıştır. Diğer mahallatta ise ötede beride yine tamamen tahrip edilmiş evler bulunmakla beraber haricen sağlam kalanlar da birer ikametgâh iskeletinden başka bir şey değildir.” (Tasvir-i Efkâr 1918)

### Sonuç Yerine

1 Kasım 1914 tarihi itibarıyla Trabzon ve havalisi iki yıl sürecek Rus işgali altında kalmıştı. Rus askerlerinin 30 Martta Sürmene’yi işgalini takiben Trabzon halkı da göç ile tanışıyordu. Yıllar süren komşuluklar, dostluklar bitiyor; eli silah tutan, gücü yetenler vatan savunması için harekete geçiyor; kadınlar, çocuklar ve yaşlılar daha güvenli olduğu düşünülen yerlere göç ediyordu.

“Dönmek” hayali ile “gitmek”, yerini yurdunu terk etmek, hayatlarının en uzun iki yılını geçirmek zorunda kalan Trabzon halkı, “yol” boyunca “açlık” ve “salgın hastalıklarla” “mücadele” etti, birçoğu yollarda öldü. Onlardan geriye anılar kaldı, yanık türküler ve destanlar.

Arkada kalanlar, vatan bildikleri toprakları işgalden kurtarmak, gidenleri sağ salim geri çağırmak için çetin coğrafyada, zor şartlar altında mücadele ettiler. Geriye dönmek, arkada kalan bu kahramanlar sayesinde olmuştur. Onların hikâyesi muhacir hikâyesi değil, geride kalanların hikâyesidir: Vatan bellenen toprakları emanet alanların ve emaneti canları pahasına koruyanların hikâyesi. Bir kısmını yıllar sonra *Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı* adıyla İsmet Zeki Eyüboğlu (1999) yazacaktır.

### Kaynakça

- Andaç, F. (1996). *Edebiyat Sürgünleri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Cengiz, S (2010). “Göç, Kimlik ve Edebiyat”, *Journal of World of Turks: C.2, S. 3*, ss.185-193.
- Çağlayan, S. (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*: S.17, ss.67-91.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1999). *Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı*. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Goloğlu, M. (1975). *Trabzon Tarihi Fetihden Kurtuluşa Kadar*. Ankara.
- Güngör, H. (2012). *Urkiye- Muhacirlik Büktü Benim Belimi*. Trabzon: Serander yayınları
- Kayra, M. (2005). *Hoşça Kal Trabzon*. İstanbul.
- Lermioğlu, M. (1949). *Akşabat Tarihi ve Birinci Genel Savaş-Hicret Hatıraları*. İstanbul.
- Sezer, Ç. (2007). *Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon*. İstanbul: Heyamola Yayınları
- Soygüzel, H. “Bir Göç Yazısı”, [www.abpe.org.tr](http://www.abpe.org.tr) (Erişim tarihi: 15.05.2015)
- Tarakçıoğlu, M. R. (1986). *Trabzon’un Yakın Tarihi*. Trabzon.
- Tasvir-i Efkâr, (1918). “Batım’a Doğru”, 19 Mayıs 1918.
- Türkçe Sözlük (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzun, E. (2008). *Rus İşgal Komutanı S.P. Mintslov’un Trabzon Günlüğü*. Trabzon.
- Üçgül, S. (2006). *Rus Göçmen Edebiyatı 1*. Ankara: Kapadokya Yayınları.



## **A Rehearsal of Doomsday: Exile Lives to Migration**

### **Abstract**

Migration that exile scented of separation; is destruction, a fire. This destruction and fire what make people said is the story of migration. November 1, 1914 is the date of Russian's entrance into the territory of the Ottomans who went to war with a fait accompli. The Russian troops who came to Rize on March 8, occupied Sürmene on March 30 as continued their advance in Black Sea. As of these dates, Black Sea people's continuous migration to the west has begun. Trabzon people who go with dream of return, leave from hometown, forced to spend the longest two years of lives; struggled hunger and epidemic disease during the migration; many of them died in the road. Memories, folk songs and epics are left from them. This study describes the story of people who are in the center of war and occupation. Source is verbal literary products that tell the "muhacirlik" based on doomsday depiction with exile feeling of Trabzon people. Folk songs partly accompanied by music, legends and narratives will be evaluated, so that the human perception of migration will be tried to put forward.

**Keywords:** Exile, migration; Trabzon.